

Наймичка (скорочено)

Тарас Шевченко

Пролог

У неділю на світанку в полі на могилі, мов тополя, похилилась молодиця. Пригортаючи щось до себе, вона гірко оплакувала свою долю:

Ой тумане, тумане — Мій латаний талане! Чому мене не сховаєш Отут серед лану?

Є у неї і батьки, і брат, сама вона багатого роду. Та довелося покинути рідну оселю, бо зганьбила себе, народивши сина-безбатченка. Бідолашна підвелась і, ридаючи, пішла полем, співаючи сумної пісні про вдову, що втопила своїх синів у Дунаї.

I

На багатому хуторі, у гаї над ставом, жило старе подружжя. Жили вони у злагоді й достатку. Змалку удвох пасли ягнята, вирости — побралися. Придбали і хутір, і млин, і добру пасіку, але не мали дітей і дуже цим журилися.

Сидячи в неділю на призьбі, Трохим розмовляв з Настею саме про те, що їм боліло:

"А хто нас, Насте, поховає, Як помремо?" "Сама не знаю! Я все оце міркувала, Та аж сумно стало..."

Раптом старі почули плач дитини. Вони побігли до перелазу і побачили сповите й вкрите новенькою свитиною немовля. Подружжя дуже зраділо дитині, як негаданому подарунку долі. Трохим кинувся за кумами, знайшов їх на radoщах аж три пари, і ввечері того ж дня охрестили дитину, назвавши Марком.

Минув рік. Старі доглядали хлопчика як рідного сина. Аж ось на хутір прийшла молода, білолиця й чорноброва молодиця проситися до ниху найми. Настя з Трохимом, порадившись між собою, взяли наймичку, бо їм самим вже важко було поратися по господарству та ще й виховувати малого Марка.

Молодиця зраділа, що її беруть, так, "ніби з паном повінчалась". Встигала все: і у хаті, і надворі, і коло худоби. Та найбільше уваги приділяла дитині, упадала коло неї, начебто була її мати. Старі дивувалися з цього і дякували за неї Богові. А Ганна щовечір тайкома плакала і кляла свою долю. Уранці ж втішалася, бо малий Марко простягав до неї рученята і звав мамою.

Пройшло чимало літ. Поховали бабу Настю, тяжко пережив цю втрату дід Трохим. Але "прогуло прокляте лихо, та й заснуло". Марко виріс, став чумакувати. Старий вирішив оженити сина і порадився з наймичкою. А Ганна сказала, що треба спитати самого Марка.

Розпитали, заслали старостів. Старости повернулися з рушниками.

Панну у жупані, Таку кралою висватали, Що хоч за гетьмана, То не сором. Отаке—то Диво запопали!

Зайшла мова про те, коли і де вінчати, як справляти весілля. І Трохим спитав, хто буде за мати, бо не дожила до цього часу Настя. Старий залився сльозами, а наймичка схопилась за одвірок і мало не зомліла, тихо шепочучи: "Мати... мати... мати!"

За тиждень готувалися до весілля. Попри благання старого та сльози Марка, Ганна відмовилася сидіти як мати за весільним столом і пішла на прощу до Києва. Вона так пояснила Маркові своє рішення:

"Ні, Марку, ніяко Мені матір'ю сидіти: То багаті люде, А я наймичка... ще й з тебе Сміятися будуть".

Справили пишне весілля. А у Ганни, як прийшла у Київ, не вистачило грошей на молебен святій Варварі, і вона найнялася носити воду до міщанки. На зароблені гроші купила Маркові в печерах святу шапочку, щоб не боліла голова, а невістці перстень від Варвари. Помолившись святим у лаврі, наймичка повернулась на хутір, де її радо зустріли. Посадили за стіл, нагодували, розпитали про Київ і поклали відпочити. Розчулена теплим прийомом, Ганна заплакала.

Тричі ходила наймичка в Київ на прощу. Проводжаючи її учетверте, Катерина просила не баритися,

Бо без неї в хаті Якось сумно, ніби мати Покинула хату.

Після Першої пречистої Трохим сидів собі на призьбі і бавився з онуками — хлопчиком Карпом та дівчинкою Яринкою. Раптом у двір зайшла наймичка. Старий з дітьми побігли її зустрічати. А Ганна відразу спитала, чи не повернувся з чумаками Марко. Почувши у відповідь "в дорозі ще й досі", вона сказала, що нездужає і боїться не дочекатися його.

З торби витягла гостинці: хрестики, дукачики, намисто, образок Яринці, коників та соловейка Карпові, Катерині — уже четвертий перстень святої Варвари, дідові — три освячені свічечки. А собі й Маркові — нічого, бо не стало грошей, а заробити вже була не в силі. Навіть півбубличка, що залишились, вона розділила дітям.

Катерина прийняла Ганну як рідну мати: помила їй ноги, посадила полуднувати, але наймичка не пила й не їла, просила тільки замовити у церкві молебен за Марка, щоб не захворів і скоріше повертався додому.

Хвору причащали, намагалися всіляко полегшити її стан, та нічого не допомагало. Трохим дуже побивався за нею, а Катерина не відходила від наймички ні вдень, ні вночі. Ганні дедалі гіршало, і вона щогодини питалася про Марка.

А Марк, не поспішаючи, їхав додому. Віз усім дорогі подарунки, не забув і наймичку. Почувши, що Марко вже у дворі, Ганна наказала Катерині швидше вести його в хату, а сама стала тихо—тихо читати молитву, дякуючи Богові за те, що діждалась.

Катерина привела Марка до Ганни і на прохання хворої залишила її удвох з ним. Лише перед смертю Ганна наважилась відкрити йому свою тайну:

"Прости мене! Я каралась Весь вік в чужій хаті... Прости мене, мій синочку! Я... я твоя мати".

Почувши це признання, Марко зомлів, а коли прийшов до тями, мати вже була мертва.